

BIBELKUNSKAP

En översikt över

GAMLA TESTAMENTET

sammanställd av *Gunilla Berggren Fredriksson*

DEL 1: Inledning om Bibeln

Ordet Bibel

Ordet Bibel kommer från grekiskan ”biblia”, som betyder böcker.

Bibeln är ett litet bibliotek bestående av 66 böcker, 39 i Gamla Testamentet= GT och 27 i Nya Testamentet=NT. Därtill kommer de böcker, som kallas apokryfiska.

Hur viktigt det är att studera Bibeln för att lära känna Gud, ser vi bl.a. i Kol.3:16, där det står: ”Låt Kristi ord bo hos er i hela sin rikedom och med all vishet.” Ännu tydligare blir det, om vi läser 2 Tim.3:16: ”Varje bok i skriften är inspirerad av Gud och till nytta när man undervisar, vederlägger, vägleder och fostrar till ett rättfärdigt liv.”

För att förstå vad Gud vill säga genom Bibeln, behöver vi be honom om den helige Andes hjälp.

Inom judendomen börjar man sin bibelläsning med att lova och prisa Gud med orden:

”Lovad vare Du Herre, tillvarons Konung, som helgat oss med sina bud och befallt oss att sysselsätta oss med Torans ord.” (Tora är det hebreiska ord, som används inom judendomen för att beteckna de fem Moseböckerna primärt men i vidare bemärkelse hela den hebreiska Bibeln, det vi kallar GT. Ordets betydelse är lära, vägledning).

Röd tråd och syfte

Genom hela Bibeln går en röd tråd.

1 Mos.1 börjar med orden ”I begynnelsen skapade Gud himmel och jord”, och Bibelns sista bok slutar med följande ord: ”Och jag såg en ny himmel och en ny jord.”, Upp.21:1. Allt däremellan handlar om, hur Gud genomför sin plan att rädda mänskligheten. Bibeln skildrar alltså frälsningshistorien.

Skrifterna är ingivna, inspirerade av Gud, 2 Tim.3:14-16. Inspirerad betyder genommandad av Gud, fylld av Guds Ande. ”Spiritus” betyder ande.

En judisk vetenskapsman har sagt. ”Bibeln skrevs av Gud med Mose hand”.

Gud talar genom den än idag. Guds ord skapar liv, förmedlar Anden till oss. Se 1 Petr.1:11-12.

Mitt i vår verklighet har Gud uppenbarat sig **i tid och rum, i historiska händelser, i ett speciellt land**, vars jord vi kan trampa, **bland människor som du och jag.**

På nästa sida finner du en förteckning över Bibelns böcker och den röda tråden!

Bibels böcker och den röda tråden

Gamla Testamentet

<u>Tid</u>	<u>Historiska:</u>	<i>I begynnelsen skapade Gud himmel och jord</i>
-1200	1-5 Mosebok	
1200	Josua	
1200-1050	Domarboken	
1200	Rut	
1100-1000	1-2 Samuelsböckerna	
950-550	1-2 Kungaböckerna	
1000-500	1-2 Krönikeböckerna	
	Esra	
450	Nehemja	
475	Ester	
	 <u>Poetiska:</u>	
1000-400	Job	
	Psaltaren	
	Ordspråksboken	
	Predikaren	
	Höga visan	
	 <u>Profetiska:</u>	
700	Jesaja	
600	Jeremia	
700	Klagovisorna	
575	Hesekiel	
550	Daniel	
	<u>Tolvprofetboken:</u>	
750	Hosea	
450	Joel	
775	Amos	
550	Obadja	
750?	Jona	
700	Mika	
650	Nahum	
600	Habackuk	
600	Sefanja	
500	Haggai	
500	Sakarja	
450	Malaki	

Nya Testamentet

<u>Tid</u>	<u>Historiska</u>
0-30	Matteus
25-30	Markus
0-30	Lukas
25-30	Johannes
30-60	Apostlagärningarna

Brev

50-70	a) Paulus brev: Romarbrevet 1-2 Korintierbrev Galaterbrevet Efesierbrevet Filipperbrevet Kolosserbrevet 1-2 Tessonikerbrev 1-2 Timoteusbrev Titusbrevet Brevet till Filemon
65	b) Hebréerbrevet
65-95	c) De allmänna breven: 1-2 Petrusbrev 1-3 Johannesbrev Jakobs brev Judas brev

Profetia:

80-95	Uppenbarelseboken
-------	-------------------

*Jag såg en ny himmel
och en ny jord*

Den röda tråden handlar om, hur Gud förverkligar sin frälsningsplan.

(Årtalen anger inte bokens tillkomsttid utan den tid som skildras i respektive bok)

Språk

Skrivkonsten är gammal. I Egypten skrev man med hieroglyfer redan 3000 f.Kr. I Assyrien och Babylonien användes s.k. kilskrift. Också i Palestina användes kilskrift. De äldsta proven på hebreisk skrift i Israel finns på den s.k. Siloainskriften från 800-talet. Efter fångenskapen i Babel började man skriva med kvadratskrift, se de hebreiska bokstäverna nedan. Först högg eller ristade man in skriften på stenplattor, lertavlor eller krukskärvor. Sedan skrev man med bläck (sot, vatten och gummi) med vassrörspennor på pergament och papyrus.

Gamla Testamentet är skrivet på hebreiska (med några få undantag på arameiska i Esra, Daniel och Jeremia)

Tet (T) 9	Chet (Ch) 8	Zayin (Z) 7	Vav (V/O/U) 6	He (H) 5	Dalet (D) 4	Gimel (G) 3	Bet (B/V) 2	Alef (A) 1
Samech (S) 60	Nun (N) 50	Nun (N) 50	Mem (M) 40	Mem (M) 40	Lamed (L) 30	Kaf (K/Kh) 20	Kaf (K/Kh) 20	Yod (Y) 10
Tav (T/S) 400	Shin (S/Sh) 300	Resh (R) 200	Qof (Q) 100	Tzade (Tz) 90	Tzade (Tz) 90	Pe (F/P) 80	Pe (F/P) 80	Ayin (ljudlös) 70

Hebreiska

Ursprungligen utgjordes den hebreiska texten enbart av konsonanter. Vokaler skrevs in först på 600-talet e. Kr. av s.k. massoreter, som var en grupp skriftlärd.

Indelningen i kapitel och verser fanns inte heller från början. När Jesus skulle citera något ur den hebreiska bibeln, gjorde han det som alla andra på den tiden genom att citera inledningsorden till ett visst avsnitt t.ex. ”Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig”. Då förstod alla, att han menade hela den psalm i Psaltaren, som börjar med de orden, nämligen Ps. 22.

Kapitelindelningen gjordes på 1200-talet och versindelningen någon gång under medeltiden. För NT kom den på 1500-talet.

A α	alpha	N ν	nu
B β	beta	Ξ ξ	ksi
Γ γ	gamma	Ο ο	omicron
Δ δ	delta	Π π	pi
E ε	epsilon	Ρ ρ	rho
Z ζ	zeta	Σ σς	sigma
H η	eta	Τ τ	tau
Θ θ	theta	Υ υ	upsilon
I ι	iota	Φ φ	phi
K κ	kappa	Χ χ	chi
Λ λ	lambda	Ψ ψ	psi
M μ	mu	Ω ω	omega

Nya Testamentet är skrivet på **grekiska**

Vi har inte kvar några originaltextur varken från GT eller NT. Men vi har handskrifter från olika tider. Fullständiga för GT finns från 1009 e. Kr.

Dödahavsrollarna, som hittades 1947, gav oss delar av GT. Dateringen av Dödahavsrollarna har efter många och långa diskussioner av forskare bestämts till ca 200 f. Kr. till ca 70 e. Kr. Dessa handskrifter är alltså ungefär 1000 år äldre, än dem man tidigare kände till. Vid jämförelse ser man, med vilken omsorg och noggrannhet de heliga texterna bevarades och fördes vidare. ”Inte en prick av lagen skall förgås” vittnar om den inställningen.

Fullständiga handskrifter från NT finns från 300-talet.

Den första översättningen av GT heter Septuaginta, förkortas LXX (=70). Den utfördes ca 200 f.Kr. från hebreiska till grekiska i Alexandria av 70 män. Böckerna delas där in ungefär som i våra biblar: lagen, historiska, poetiska och profetiska skrifter samt apokryferna.

En litet annorlunda indelning hade man i den s.k. palestinska kanon, som fastställdes omkring 90 e.Kr. Alla böcker finns med, men de delas in i: lagen, profeterna och skrifterna. Där slås t.ex. de tolv små profetböckerna ihop till en. Man får 24 böcker i .st. f. 39. Denna kanon används än idag i den hebreiska bibeln, som judarna använder. Att Jesus kände till den här indelningen syns bl.a. i Luk.24:27.

Andra översättningar av stor betydelse har varit Versio Vulgata till latin, som gjordes på 300-talet av Hieronymus och Peshitta på syriska på 400-talet.

Kanonisering

Som vi tidigare sett blev LXX klar ungefär 200 f. Kr. och den palestinska kanon 90 e.Kr. Kanon betyder rättesnöre, måttstock, norm. Att Bibelns böcker är kanoniska betyder, att de utgör en norm för vår tro och vårt liv.

LXX är ensam om att ha med de apokryfiska böckerna som kanoniska. Vi har dem i våra nuvarande biblar, men de har inte samma dignitet som övriga. Luther bedömde dem som värdefulla att läsa.

Vilka böcker, som fick räknas som kanoniska, bestämdes av församlingarnas samstämmighet efter åratals användning. Inget officiellt konvent har fastställt detta.

Varför ska vi läsa både GT och NT?

Vi kan inte vara utan NT för att

1. NT berättar, att något avgörande hänt, Apg.10:39-41. Löftena i GT om den kommande Messias har gått i uppfyllelse genom Jesu död och uppståndelse.
2. NT ger en tolkning av det som hänt. Det talar inte bara om vad som hänt med Jesus utan framför allt om, vad det verkligen var som skedde, när han dog och när han uppstod, Apg.2:22-36
Vi får i NT ta del av evangelium om frälsningen i Jesus Kristus, och vi får vägledning för livet i tro, 1 Kor.2:7-10.

Vi kan inte vara utan GT för att

1. GT kompletterar NT:s budskap: skapelsen, syndafallet, det frälsningshistoriska perspektivet, det eskatologiska perspektivet. Det är mot bakgrunden av GT:s budskap som NT kommit till.
2. GT belyser hela NT:s föreställningsvärld. På nästan varje blad i NT ges associationer till vad som sagts i GT. Det gäller direkta citat och många anspelningar. Jesu liknelser anknyter ofta till GT, liksom de tecken och under han gör.
3. GT vittnar om frälsningen i Kristus Jesus, Luk. 4:16ff- Jesus talar i Nasarets synagoga, om hur ”detta skriftens ord” nu är fullbordat, Joh.5:39ff- Jesus hänvisar till vad som är skrivet om honom, Luk. 24:25-27, 44-48- Jesus förklarar för lärjungarna, vad som står om honom i skrifterna, dvs GT. Det är en stor kontinuitet mellan GT och NT.
- 5.

DEL 2: Geografi och natur

Inledning

Gud uppenbarar sig för verkliga personer, på en viss plats och vid en viss tid. ”Ordet från himlen står med båda fötterna på jorden.”

Ibland talar man om landet som ”det femte evangeliet”, eftersom man får en ytterligare dimension av budskapet genom kunskap om landet och upplevelse av platserna, där Herren uppenbarat sig. Så här skriver Bargil Pixner i boken ”With Jesus Through Galilee According to the Fifth Gospel”: ”Fem evangelier berättar om Jesu liv. Fyra finner du i bokform och ett finner du i det land som kallas heligt. Läs det femte evangeliet, så öppnas de fyra evangeliernas värld för dig.”

Löftet om landet

Redan Abraham fick löftet om landet. Läs 1 Mos. 12:1-3.

Hurudant landet var beskrivs på många ställen i GT. Det beskrivs t. ex. som "landet som flyter av mjölk och honung". Läs gärna 4 Mos.13:24-28, 5 Mos. 8:7-10, Hes. 20:6

Landets storlek och läge

Israel är och har mestadels varit ett anmärkningsvärt litet land. Idag är det ca 25-30 mil långt och 14 mil brett på bredaste stället. Till ytan är det jämförbart med Småland.

Det ligger inom den s.k. "Bördiga halvmånen", som också kallas civilisationens vagga.

Landets högsta punkt är Hermons berg, drygt 2000 m. ö. h. Dess lägsta punkt är Döda havet, 422 m. u. h.

Genom hela landet går en lång förkastningssänka, som fortsätter ända ner till Östafrika. Den är en av de märkligaste geologiska bildningarna på jordytan. Från Hermons västsida löper Jordanfloden till Hulesjön (idag uttorkad men på Bibelns tid belägen ca 2 mil norr om Gennesarets sjö), sänker sig sedan mer än 250 m på två mil till Gennesaret, som ligger mer än 200 m. u. h. Mellan Gennesaret och Döda havet, ca 10 mil sänker Jordanfloden sig ytterligare drygt 200 m, så att Döda havet är lägsta punkten på jordytan 422 m. u. h.

Indelning av landet

Det gamla uttrycket "Landet som flyter av mjölk och honung" har tillämpats på en indelning av landet i två norr-södergående indelningar. Den västra delen ut mot Medelhavet kallas då honungssidan. Den kännetecknas av åkerbruk och fruktodling. Den östra delen kallas mjölksidan och präglas av boskapsskötsel.

En vanlig indelning görs annars i fyra längsgående strimlor:

1. Kustremsan vid Medelhavet, som på hebreiska heter "Jam gadol" = det stora havet, där den viktiga handelsvägen från Egypten till Damaskus gick på Bibelns tid. Den kallades "Via maris" = havsvägen

2. Centrala höglandet som omfattar Galiléen med städerna Nasaret, Kana, Nain och Tabors berg. I området finns den bördiga Jisreelsslätten. När man kommer söderut i Jerusalems närhet blir trakten ödslig med uttorkade raviner, kalkstens- och kritklippor. Här finner vi Juda öken

3. Jordandalen följer den förkastningssänka som beskrevs ovan. Här finns Gennesarets sjö, som ibland kallas Galileiska sjön eller Tiberas sjö, på hebreiska "Jam Kinneret", där jam betyder hav och kinneret betyder harpa. Detta namn har sjön fått eftersom den till formen liknar en harpa. Jordanfloden är ingen mäktig flod utan liknar mera en å, som ringlar sig vidare ner till Döda havet.

7.

Döda havet har inget utlopp men avdunstningen är stor i värmen där. Vattnet har en salthalt på ca 33%, vilket gör att inga fiskar eller djur kan leva där. Endast ett fåtal växter klarar salthalten. Döda havet är omgivet av mineralrika berg. Salterna är nyttiga för reumatiker och psoriasisdrabbade. Man kan sitta och läsa tidningen i vattnet, eftersom man flyter så lätt.

4. Transjordaniens berg och högplatåer. Denna del hör idag till Jordanien men var under vissa perioder en del av Bibelns Israel. I norr var det jordbruksmarker, längre söderut berg och stäppområden med boskapsskötsel.

Huvudstad

På GT:s tid flyttades huvudstaden några gånger. Ett tag var Silo huvudstad, en period Sikem, en annan Betel och åter en annan Samaria men fr.o.m. kung David, ca 1000 f.Kr. blev **Jerusalem** huvudstad och det har den förblivit. Den kallas "den store Konungens stad". Där byggdes templet, som gjorde Jerusalem till centrum för det israeliska folket.

En judisk lärd på medeltiden sa: "Tio mått av skönhet steg ned på jorden. Nio tillföll Jerusalem och det tionde tillföll resten av världen." Ett år när det snöade väldigt mycket i Jerusalem skrev man i ett brev därifrån: "I år har Jerusalem fått sitt tionde mått av skönhet."

Klimat

Större delen av landet har medelhavsklimat med varma, torra somrar och milda vintrar. Klimatet varierar dock avsevärt från plats till plats allt efter höjden över havet. Samma dag som det snöar i Jerusalem kan man bada i Döda havet. Under många år har det regnat väldigt lite i landet, så det man alltid blir glad över är dagar då det kommer regn. För att få tillräckligt med vatten har man idag avsaltningssystem vid Medelhavet. Vattnet är en ovärderlig tillgång. Se 5 Mos.8:7

Växtliv

En fantastisk mängd av vilda blommor slår ut under våren även i ökenområdena. När sedan ”hamsin”, ökenvinden blåser med oerhörd värme och mycket sand från öknen, vissnar de snabbt ner. Läs Ps. 103:15-16. I Galiléén och andra fuktigare områden blommar de nästan hela året. Kanske synen av röda anemoner är det som allra mest fångar oss som besökare.

Förr fanns det stora skogsområden, men tyvärr skövlades mycket skog särskilt under det turkiska väldet. Idag gör man allt för att öka beståndet genom att plantera träd. Vanliga träd är akacia, ceder, ek, tamarisk och terebint.

Fruktträd finns av många slag: apelsin, citron, oliver, fikon, granatäpple, dadelpalm, vinranka, mandel osv. Granatäpplet är t.ex. symbol för kärlek.

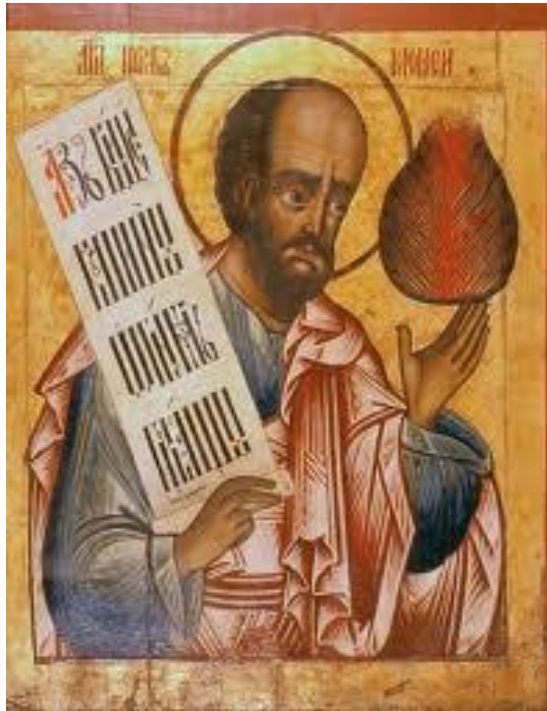
Läs gärna 4 Mos.13:18-28. Där berättas om hur Mose skickade spanare in i Kanaans land för att undersöka landet. När de kom dit fann de, att det var ett mycket bördigt land. I Druvdalen skar de av en vinranka med en enda stor druvklase. Två man fick bära den mellan sig på en stång. Bilden av denna situation har blivit en symbol, som används av Israels Turistbyråer.

**”Herren förde oss ut ur Egypten med stark hand och lyftad arm,
med fruktansvärd makt, med tecken och under.**

**Han lät oss komma hit och gav oss detta land,
ett land som flödar av mjölk och honung.**

5 Mos. 26:8-9

DEL 3: Gamla Testamentets historia från Abraham till tiden för Jesu födelse

Mose som ikon

Tiden före

Allt som hände i nuvarande Israel före Bibelns berättelse om Abraham, kan vi inte ta upp i den här översiktliga genomgången. Vad som kan vara intressant att veta är, att staden Jeriko grundades redan 7000 f. Kr.

Bibelns historia börjar egentligen borta i tvåflodslandet Mesopotamien mellan floderna Eufrat och Tigris. I dessa delar av världen finner vi spår av tidig kultur. Sumererna har till oss efterlämnat skrivna urkunder från 3200 f. Kr. Av sumererna skapades den babyloniska civilisationen. Kaldéerna bodde vid Persiska viken. De var ett av de folk, som tillsammans med flera andra, skapade det babyloniska väldet. De intresserade sig mycket för stjärnkunskap och stjärntyding. Babyloniernas makt nådde sin höjdpunkt under två perioder omkr. 1850 f. Kr. samt 600 f. Kr.

Patriarktiden

Med Abraham inleds den s.k. patriarktiden. Han levde under den första babyloniska glansperioden. Han var född i staden Ur. Hans namn var då Abram. Hans far hette Tera och dyrkade inte Herren. Abram hade två bröder Nahor och Haran. Haran dog tidigt, och Abram och hans hustru Sarai tog då hand om dennes son Lot. Tera begav sig tillsammans med Abrams familj till staden Harran längre norrut. I Harran, som var en viktig handelsstad vid karavanvägen mellan Mindre Asien och de rika länderna vid Eufrat och Tigris, fick Abram kallelsen att lämna sitt land och gå till det land, som Gud skulle visa honom. 1 Mos.12:1-5.

Han blev nomad och kom så småningom till Kanaans land. Kanaanéerna härstammade från ett folk, som i Bibeln kallas amoriter el amoréer. Dessa invaderade dagens Israel strax efter år 2000 f.Kr.

Abram fick av Gud namnet Abraham, som betyder fader till många och Sarai fick namnet Sara, som betyder furstinna. Abraham höll mest till i trakterna runt Hebron och Beer-Sheva. Till patriarkerna räknas Abraham, hans son Isak och dennes son Jakob. De bodde i samma område som Abraham.

Josefshistorien

Josef var Jakobs näst yngste son. Han kom att få stor betydelse för Israels fortlevnad. (Namnet Israel kommer av, att Gud efter en brottning med Jakob vid Jabboks vad gav denne namnet Israel, som betyder Guds kämpe). Josef såldes av sina bröder och blev slav i Egypten. Någon säker möjlighet att placera in Josef i den egyptiska historien har vi inte, men vi rör oss omkring 1700 f.Kr. Vid en hungersnöd i Israel sökte sig hans bröder till Egypten för att köpa säd. Detta slutade med, att de med hela sin släkt fick bosätta sig i landet Gosen i Egypten, där de till en början hade det mycket bra.

Fångenskapen i Egypten

Så småningom hände något mycket svårt. Folket började utnyttjas som slavar i Egypten. Vi talar om den 400 år långa fångenskapen i Egypten.

Den Farao som härskade omkr. 1300 f.Kr. var orolig för det hebreiska folkets tillväxt och sökte utrota dem ur Egypten.

Uttåget ur Egypten

Med 2 Mosebok börjar berättelsen om, hur Gud befriade Israels folk och förde dem tillbaka till det utlovade landet. Detta är berättelsen om Guds stora under och om hans omsorg om sitt folk Israel. Det började med kallelsen av Mose, 2 Mos.3 omkr. 1300 f. Kr. Gud hade sett sitt folks betryck och sände Mose som befriare. 2 Mosebok har på latin fått namnet Exodus, vilket betyder uttåg.

Uttåget kan ha skett under slutet av Raamses II:s regering eller under hans efterträdare Meneptah. Havet som klövs mitt itu, så att Israels folk kunde lämna Egypten har kallats Röda havet, men i grundtexten står det Jam Suf, som betyder Sävhavet och kan ha varit en insjö inte långt från staden Raamses.

Efter uttåget följde den 40-åriga vandringen i öknen. De flesta platserna under ökenvandringen kan inte identifieras. Djebel Musa kallas det berg, som man utpekar som berget Sinai. Mose kom själv aldrig in i Kanaans land. Han dog i Moab 120 år gammal.

Erövringen av Kanaan

Ledare efter Mose blev Josua. Erövringen av Kanaan skedde under 1200-talet. Först intogs Jeriko, sedan de sydligare delarna av landet och slutligen de norra. Vissa delar förblev dock enligt Domarboken i kanaaneisk ägo.

Staden Hasor i norr har grävts ut av arkeologen Y. Yadin. Den förstördes mycket riktigt på 1200-talet.

Befolkningen i Kanaan var bofast, och jordbruk var det man huvudsakligen livnärde sig på. Kanaanéernas högste Gud var El. Baal var fruktbarhetsgud. Asera eller Astarte var två aspekter av moder- och fruktbarhetsgudinnan. Dessa möter vi ofta i Israel under avfallstider.

Domartiden

Josua delade landet som nu erövrades bit för bit på de tolv stammarna dvs. ättlingarna efter Jakobs tolv söner, Jos.13-21. Tendenser till ett enande av dessa finns under domartiden. Det är först nu, som man kan tala om Israel som ett folk bestående av tolv stammar.

Domare valdes för att man skulle kunna klara sig mot kanaanéerna. Domarna var härskare, ledare. Förutom kanaanéerna var också midjaniterna ett hot. Bland de många domarna kan nämnas Ehud, som kämpar mot Moab, Debora och Barak, som strider mot den kanaaneiske kungen i Hasor, Gideon mot midjaniterna, Jefta mot ammoniterna och Simson mot filistéerna. Filistéerna var ett icke-semistiskt folk, som under 1100-talets förra hälft lyckats sätta sig fast på Palestinas (namnet kommer just från Filistéén) sydkust, ungefär nuvarande Gaza.

I 1 Sam.4-5 berättas om, hur filistéerna besegrade Israel och förde bort förbundsarken som krigsbyte. Under dessa motsättningar förmåddes de israeliska stammarna att mer och mer söka sig samman. I 1 Sam.8:5 berättas om, hur folket kommer med kravet på en kung.

Profeten Samuel varnade. Endast Herren skulle vara kung, men folket gav sig inte. Så valdes den förste kungen, Saul och smordes av Samuel till kung.

Det enade riket

Sauls kungadöme 1020-1000 f. Kr.

Saul var en duktig stridsman men lyckades inte krossa filistéerna. Saul införde beskattning på stammarna, fördelade land och hade en stående armé i Gibeon. Sedan Saul gått egna vägar och inte lyssnat till Herren, 1 Sam.13:8-14 och 1 Sam.15, förklarade Samuel, att Saul förkastats av Herren. Herren valde den unge David att bli kung efter Saul.

David's kungadöme 1000-960 f. Kr.

I Hebron smordes David till kung över Juda stam. Efter diverse händelser blev David kung också över de norra stammarna. Jerusalem ägdes av jebuséerna, inte av någon israelisk stam. Den erövrades av David och gjordes till huvudstad. Dit fördes förbundsarken, som filistéerna återlämnat. Över David vilade Guds välsignelse i rikt mått. Dock var han ingen fullkomlig människa utan syndade svårt, vilket profeten Natan fick hjälpa honom att inse. I sin syndabekännelse Ps.51 förstår vi, hur David insåg och bekände sin synd. I Ps.32 uttrycks glädjen över förlåtelsen. David var en duktig militär ledare och besegrade filistéerna. Edom, Moab och Ammon var vasallstater under Davids välde. Hans välde nådde ut till havet och sträckte sig ända upp mot Eufrat och Tigris. Den internationella handeln växte.

Trots allt blev det missnöje. Varför skulle Juda stam vara viktigare än de andra?

David ville bygga ett tempel åt Herren. Det förhindrades genom profeten Natan 2 Sam.7.

Herren hade inte begärt att få bo i något hus.

David blev det israeliska folkets idealgestalt.

Salomos kungadöme 960-922 f. Kr.

Salomo blev kung efter sin far David. Han utvecklade handeln söderut och befäste rikets gränser. Eilat blev en viktig hamnstad. Än idag finns rester av Salomos koppargruvor. Han slöt fredsfördrag med folk runtomkring. Mest känd är Salomo för sin vishet och för tempelbygget, som han fick utföra 1 Kung.6.

Salomo levde i lyx och hade många bihustrur, som förledde honom att dyrka främmande gudar. Skatterna höjdes. Missnöjet växte och den rena tron utsattes för svåra påfrestningar. Därför fick han inte samma goda gemåle som sin far David

Det delade riket: Juda och Israel

Efter Salomos död delades riket i Nordriket, Israel och Sydriket, Juda. Jerusalem blev huvudort i Juda och Sikem i Israel. Kung Omri flyttade sedan Israels huvudstad till Samaria. 13.

Isebel, kung Ahabs drottning förde in baalsdyrkan. De många kungar, som nu avlöste varandra, fick olika omdömen alltefter troheten mot Israels Gud. Hiskia och Josia var två goda kungar i Juda. Se 1 Kung. 15:11, 16:25; 2 Kung. 18:3, 22:2.

722 f. Kr. gick Nordriket under och blev en assyrisk provins under Sargon II. Sedan kom Nebukadnessar till makten och besegrade Assyrien.

597 f. Kr. drabbades även Sydriket. Nu skedde den första deportationen från Juda till Babel.

586 f. Kr. föll Jerusalem. Templet förstördes. Ännu fler fördes bort i fångenskap. De som blev kvar i landet blandades med assyrier och babylonier.

I exilen försökte man slå vakt om Israels andliga liv. Man började bygga synagogor som samlingsplatser för bön och gudstjänst.

Återkomsten från Babel

När kung Kyros 539 f.Kr intog Babylon tillät han året efter 538 judarna att återvända hem och bygga upp sitt land. Betydelsefulla personer var Nehemja, som byggde upp murarna runt Jerusalem, Esra, som förnyade lagen och Haggai och Sakarja, som tillsammans med Serubbabel byggde upp templet.

Det andra templets tid 538 f. Kr.- 70 e.Kr.

Under perioden 538-332 f.Kr hade landet relativt självstyre under olika makter såsom perser, greker, ptoleméer, seleukider och romare. Alexander den store kom till makten 338 f.Kr.

332 kom han till Israel, som lydde under Grekland fram till Alexanders död 323 f. Kr.

Från ca 200 f. Kr märktes en hellenisering, som blev särskilt tydlig under Antiochus IV Epifanes. Han förbjöd de judiska religiösa bruken, upprättade i själva templet i Jerusalem en kult av guden Zeus med den s.k. "Förödelsens styggelse" placerad i själva templet. Detta var 167 f. Kr. Det ledde till ett uppror, som startades av juden Mattatias. Det kallas mackabéerupproret och ledde till en tids frihet under hasmonéernas tid 167-37 f. Kr.

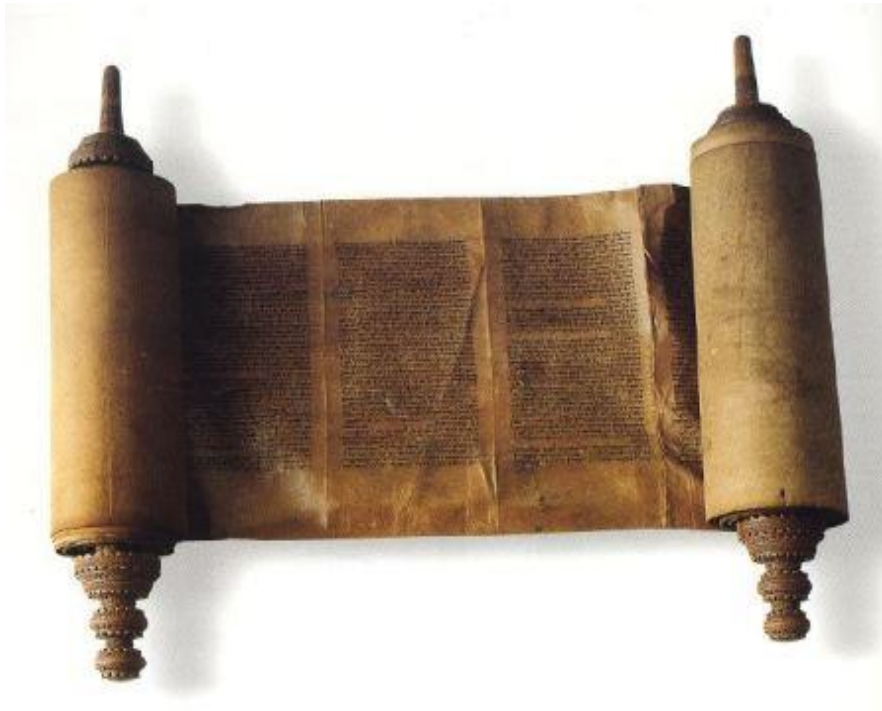
63 f. Kr. satte sig den romerske fältherren Pompejus i besittning av Jerusalem.

34 f. Kr. blev Herodes den store kung över Judéen. Efter Herodes död 4 f. Kr. delades landet upp i tre delar mellan hans söner.

I juli år 70 intog Titus Jerusalem och brände slutgiltigt templet. En judisk grupp höll ut till 73 e. Kr. i fästningen Masada. Judarna spreds från denna tid ut över världen. Inte förrän 1948 kunde de återvända till det utlovade landet och bli en självständig stat igen.

DEL 4: De historiska böckerna

Moseböckerna

Beteckningar

På hebreiska bär de fem Moseböckerna namnet ”Torah”, även om det ordet också används för hela Guds uppenbarade vilja. Hela GT heter eg. ”Tanach” på hebreiska. De fem Moseböckerna kallas på grekiska ”Pentateuken” = femrullen. Namnet Moseböckerna kommer från Luther.

<u>Svenska</u>	<u>Hebreiska</u>	<u>Latin.....</u>
1 Mosebok	Bereshit= i begynnelsen	Genesis= ursprung
2 Mosebok	Shemot= namn	Exodus= uttåg
3 Mosebok	Wajjikra= och han kallade	Leviticus= den levitiska
4 Mosebok	Bamidbar= i öknen	Numeri= tal, antal
5 Mosebok	Devarim= ord	Deuteronomium= den andra lagen

Pentateuken är till väsentliga delar skriven av Mose, även om frågan diskuterats mycket. Se 2 Mos.24:4, 34: 27-28; 5 Mos. 31:22, 24; Joh.7:19, 22; 5:46.

Pentateukens innehåll är av grundläggande betydelse för hela Bibeln i övrigt. Från skapelsen, syndafallet, löftet, utkorelsen, förlossningen, förbunden går en klar linje till Kristus och Nya Testamentet.

1 Mosebok

Indelning: Kap.1-11
Kap.12-50

Urhistorien
Patriarkhistorien

"S" x 4

Urhistorien: Urhistoriens fyra "s":

- a) Skapelsen kap.1-2
- b) Syndafallet kap.3-5
- c) Syndafloden kap.6-10
- d) Språkföbistringen kap.11

Urhistorien berättar om uppkomsten av de grundläggande förhållandena i tillvaron och riktar blicken mot hela mänskligheten. Den svarar på frågorna om vem som skapat allt, vad Han ville, vad det var som gick snett, vad Han tänker göra.

Skapelseberättelserna säger:

Det är Gud som skapat allt. Texterna är inte avsedda att vara vetenskapligt källmaterial för naturvetenskapsmän och historiker. Världen har inte uppstått av en slump utan efter en plan, Guds plan. Människan har en särställning i skapelsen.

Syndafallet berättar hur förhållandet till Gud, till nästan och till världen bröts sönder. Allt tycktes spolerat. Men Gud ger redan i 1 Mos.3:15 det första löftet om återupprättelse.

Syndafloden talar om det ökade förfallet och bortvändhetens konsekvenser. Löftesbäraren Noa tar emot löftet om regnbågen - första gången det talas om ett förbund mellan Gud och folket.

Språkföbistringen beskriver hur människan försöker avsätta Gud, göra sig ett namn, få gudomlig makt. Straffet, de olika språken vill värna mot synden.

Patriarkhistorien: kap. 12-50

I patriarkhistorien ser vi, hur Gud utväljer ett folk, som ska bli till välsignelse för världen, 1 Mos.12:3.

Abraham, Isak och Jakob är centralgestalter, men därtill kommer Josef.

Med kap. 12 i 1 Mosebok dras blickarna från hela mänskligheten till en enda person, Abraham. Med Abraham ingick Gud förbund med löfte om:

- a. ett stort folk (1 Mos.12:2, 13:16, 22:17)
- b. ett härligt land (1 Mos.12:7, 13:14-17, 15:7, 17:8)
- c. en löftesson (1 Mos. 15:4, 17:16)

Mot slutet av 1 Moseboken blir Josef huvudperson, kap.37-50. I Josefs liv ser vi många förebilder till Jesus.

Bärare av löftet blir dock Juda. Juda jämte Ruben räddade Josef från döden, 1 Mos. 37:27f.

Juda var beredd att bli träl för Benjamins skull, 1 Mos.44:18-34. I välsignelsen över Juda finns en messiansk syftning, 1 Mos. 49:8-12. Juda blir stamfader till Jesus.

2 Mosebok

Indelning: Kap.1-18
Kap.19-40

Uttåget ur Egypten
Förbundet vid Sinai

Uttåget ur Egypten

Mose träder fram och blir huvudperson genom resten av Moseböckerna. Kap. 3 berättar om kallelsen, då Gud också uppenbarar sitt hemlighetsfulla namn. Herren presenterar sig som Abrahams, Isaks och Jakobs Gud. Mose skall befria folket ur Egyptens trældom. Denna räddning berättar 2 Moseboken om. Gud visade sin frälsande makt. Den första påsken firades just vid uttåget, 2 Mos. 12.

Förbundet vid Sinai

Vid Sinai fick folket ta emot Guds Torah, Guds uppenbarelse, 2 Mos. 20, som innehöll ”de tio orden”, andra bud och lagar (613 st) bl.a. om tabernaklet, sabbaten, hörntofsarna mm. Sinaiförbundet är det tredje förbundet, som GT berättar om (Noa, Abraham och Mose). Israels historia visar framför allt Guds trofasthet mot sitt folk trots folkets många avfall.

3 Mosebok

Indelning: Kap. 1-16
Kap.17-27

Offerlagar
Helighetslagar

Boken talar om hur Israel ska leva som ett heligt folk, avskilt för Herren. Den skildrar det befriade folkets gudstjänst och gudsgemenskap. 3 Moseboken är, trots att vi kan uppfatta den som svår, en av Bibelns viktigaste böcker med många förebilder till Kristus.

a. offren, 3 Mos. 17:11,14, jfr Kristi fullkomliga offer, 1 Petr. 1:18, 19; Ef. 1:7

b. prästadömet, 3 Mos. 16, jfr Kristus som överstepräst, Hebr. 8:1-6 samt vi som präster, Hebr. 10:19, Rom. 12:1

c. jubelåret, 3 Mos.25, då slavar gavs fria, ekonomisk upprättelse gavs liksom fullständig vila, jfr den messianska tiden, Luk. 4:16-24

I 3 Mos. 23 berättas om Israels stora högtider. Se följande sida!

ISRAELS HÖGTIDER

Högtid	Tid	Orsak	Bibeltexter	Kännetecken
Sabbat	7:e dagen	Skapelsen Friheten Tecken Glädje	1Mos.2:1-3 2 Mos. 20:8-11 5 Mos.6:12-15 2 Mos. 31:13 Jes. 58:13f	Glädje Vila från arbete ”Drottning sabbat” Familjedag
Nyår	1-2 Tishri	Nytt år Förbundet Yttersta domen Uppståndelsen	3Mos.23:23ff 4 Mos. 29:1-6 2 Mos. 19:19 Sef. 1:14 Jes. 18:3	Stötande i basun= shofar Omvändelsetid börjar Taschlich-ceremoni, Mika 7:18-20 Nyårskort
Jom Kippur= Stora försoningsdagen	10 Tishri	Behovet av förlåtelse	3 Mos.23:26ff 3 Mos. 16	Försoning Total fasta Stillhet Jonas bok läses
Sukkot= Lövhuddohögtiden	15-22 Tishri	Vandringen i öknen Bärgningsfest Universell fest	2 Mos. 23:14-16 3 Mos.23:39-44 5 Mos.16:13-17 Sak.14:16ff	Sukkor= hyddor Lulav= knippa Glädje Processioner Predikaren läses
Simcha Tora	22 Tishri	Glädje över Toran		Man börjar på nytt läsa Moseböckerna Glädje
Tisha be ´av	9 Ab	Templets förstörelse		
Schavoat=Pingst	6 Sivan	Åkerbruksfest Lagens utgivande	2 Mos.34:22 3 Mos.23:15ff 2 Mos.20:18	Förstlingsoffer
Päsach=Påsk	15-22 Nisan	Uttåget ur Egypten	2 Mos.12 3 Mos.23:5-14	Osyrat bröd Bittra örter Påskhaggada= Berättelse Sedermåltid
Purim	14 Adar	Esters bok	Ester 9:18ff	Glädje, oljud, Esters bok, barn klär ut sig
Chanukka	25 Kislew	Templets rening		Åttaarmad ljusstake, Gåvor, glädje

4 Mosebok

<u>Indelning:</u>	Kap. 1-20	Det gamla släktet
	Kap.21-36	Det nya släktet

4 Mosebok handlar mycket om ottron och otrons konsekvenser. För otros skull kom inte uttågsgenerationen in i det utlovade landet (14:30). Inte ens Mose kom in (4 Mos. 20:12, 5 Mos. 3: 23-28).

Viktiga texter i 4 Mosebok är 6:22-27- den aronitiska välsignelsen och 21:1-9 om kopparormen.

5 Mosebok

<u>Indelning:</u>	Kap.1-26	Blick tillbaka
	Kap.27-34	Blick framåt

Huvudinnehållet är Mose avskedstal till folket, som sammanfattar allt som hänt sedan Gud kallade honom och fram till uttågets slut. Mose håller fyra tal:

- Vägen från Sinai (kap.1-4)
- Lagen som Gud givit (kap. 5-26)
- Löfteslandet (kap. 27-30)
- Förmaningar och välsignelse (kap.31-34)

Viktiga ord om förhållandet till Gud och till nästan, 5 Mos. 6:5ff och 14:22-29, 15:7-11
I slutet, kap. 18:15,18 finner vi löftet om en profet, som skall komma, lik Mose.

HISTORISKA BÖCKER MED PROFETISK PRÄGEL: Josua, Domarboken, Rut, Samuelsböckerna, Kungaböckerna

Dessa böcker skildrar Israels historia från intåget, tills de måste lämna sitt land. I den hebreiska bibeln räknas dessa böcker till de profetiska och kallas ”de förra profeterna”. Man räknade med, att de var skrivna av profeter och de hade en ”profetisk” prägel. De visar hur Gud griper in i historien.

Josua och Domarboken skrevs troligen före Davids tid, Samuelsböckerna under Davids tid och Kungaböckerna efter 586 f. Kr.

Josua

<u>Indelning:</u>	Kap.1-12	Landet erövrar
	Kap.13-24	Landet fördelas

Josua är egentligen samma namn som Jesus. Det betyder Herren frälsar.

Josua bok visar, hur löftet till Abraham infrias. Josua är Bibelns starkaste budskap, om att Gud ger sitt folk seger över varje fiende, när det tror på honom och lyder honom.

Domarboken

I Domarboken skildras en orolig och dyster tid i Israels historia. Gång på gång avfaller folket från Herren och börjar dyrka främmande gudar. Gud uppreser då domare, ledare som visar folket tillbaka till Herren och besejrar olika folkgrupper, som man kommit i strid med. Sju olika avfallstider skildras.

Om och om igen upprepas samma saker. Först får vi höra om en period med lydnad för Guds vilja. Sedan följer en avfallstid, som leder till nöd. Folket ber då och vänder om till Herren. Han räddar då folket genom att sända en domare och det får ro till nästa avfallsperiod. Se ex. Dom.3:7-11.

Några av domarna som nämns är Simson, Gideon, Jefta, Debora m.fl.

Rut

Rut beskriver en familjs öde under domartiden men har skrivits senare. Det är en bok om tro, kärlek och äkta fromhet.

Rut är huvudperson i berättelsen. Hennes namn, som är hebreiska, betyder vänskap. Om vänskap handlar också boken.

Handlingen är följande:

Ett par från Betlehem, Noomi och Elimelek begav sig p.g.a. hungersnöd bort till Moabs land. Med sig hade de sönerna Mahlon och Kiljon. Efter en tid dog Elimelek och senare de båda sönerna, som gift sig med moabitiska flickor. Dessa flickor hette Rut och Orpa. Då Noomi fick höra, att hungersnöden var slut hemma i Israel, beslutade hon sig för att återvända hem. Med följde Orpa och Rut. Men Noomi försökte övertala dem att återvända till sina moabitiska familjer. Rut vägrade, men Orpa vände hem. Ruts ord i kap.1:16 säger väldigt mycket: ”Dit du går vill också jag gå.....”

Rut och Noomi gick tillsammans till Betlehem. Dit kom de vid tiden för kornskördens inbärgning. Rut började plocka ax på en mans åker. Nu hände det sig, att det var Boas åker. Boas var en släkting till Elimelek, en mycket god man, som bjöd sina tjänare att lämna kvar extra mycket säd åt Rut. Såsom Noomis bördeman löste Boas in Noomis åker och gifte sig med Rut. De fick sonen Obed, som blev far till Isai, konung Davids far. Ur Davids ätt föddes sedan Jesus, varför Rut finns med i Jesu släkttavla.

Tid

Händelserna utspelar sig under domartiden, men boken är skriven senare, se kap.4:7

Författare

Okänd men enligt judisk tradition Samuel

Bokens användning på Jesu tid och i judendomen

Vid pingst Varför? A. Davids död ihågkommes då
b. Gud gav Toran- godhetsbevis, Ords.31:26
c. Skördehögtid jfr Rut

En av de s.k. Megillot=festrullarna

(Övriga Megillot är: Höga visan, som läses vid påsken, Klagovisorna, som läses vid Tisha be Av (Trädets högtid), Predikaren, som läses vid Lövhyddohögtiden och Ester, som läses vid Purim)

Bokens betydelse

1. En moabitisk kvinna blir jude (trots 5 Mos.23:3) Herren har inte glömt hedningarna. Rut konverterar, se tolkningen av hennes namn
2. Rut finns med i Jesu stamtavla, Matt. 1:1-5

Bokens indelning

Kap.1-2 Trons val
Kap.3 Trons djärvhet
Kap.4 Trons belöning

Varför gick det Noomis släkt så illa?

Enligt judisk tolkning berodde det på, att Elimelek svikit sitt folk, då han tog med sig sin familj och lämnade Israel. Elimelek kan betyda "till mig hör kungadömet". Elimelek var ju släkt med Boas, kap.2:1. Boas var släkt med Aminadab 4 Mos.1:7, Matt.1:1-5- som var ledare för Juda. Alltså kan Elimelek ha haft en ledarställning i folket och borde stanna kvar i nödtid och hjälpa i st f att bara rädda sig själv och sin familj.

För textförståelsen

Plocka ax	Läs 3 Mos.19:9f, 23:22 Rut var alltså fattig och främling
Bördeman	Goel hebr = återlösare. Enl. hebreisk lag skulle denna släkting återköpa det landstycke som tillhörde en släkting, vilken tvingats att sälja sin jord. Han skulle också äkta hustrun och därmed rädda den avlidnes namn från att dö ut. 3 Mos. 25:25, Rut 3:12, 4:6
Mantelflik	Att bre ut en bördemans mantelflik över sig var det lagliga sättet att göra anspråk på skydd och återköp. Rut 3:9
Skon	jfr. 5 Mos. 25:5f, Rut 4:7
Välsignelse	jfr sabbatsvälsignelserna över döttrarna. Rut 4:11
Obed	= tjänare
Noomi	= den ljuvliga, min ljuvlighet, den behagliga
Efratit	Efrat= Betlehem, 1 Mos. 35:19, Rut 1:2

Sammanfattning

Rut och Boas är exempel på människor som älskar Gud och sin nästa. "Endast från sådana människor kan Messias komma"- enligt rabbinen Lippel

Rut har kallats "den gammaltestamentliga Maria"

Boken handlar om Guds ledning och omsorg

Samuelsböckerna

<u>Indelning:</u>	1 Sam. 1-7	Samuel
	1 Sam. 8-31	Saul
	2 Sam. 1-24	David

Beteckningen Samuelsböckerna har vi fått från Luther. I Septuaginta kallades de 1 och 2 Kungaböckerna, medan våra 1 o 2 Kungaböcker kallades 3 o 4 Kungaböckerna.

Andlig huvudperson i böckerna är profeten Samuel. Tiden som skildras är 1050-970 f. Kr. David är den mest framträdande gestalten. Förbundet med David skildras 2 Sam. 7:11ff. Herren skall göra Davids rike till ett evigt rike. Se vidare Am. 9:11, Jes. 9:6f, Mika 5:2ff, Jer. 23:5f, Hes. 34:23f.

Kungaböckerna

<u>Indelning:</u>	1 Kung. 1-11	Salomos regering
	1 Kung.12- 2 Kung. 17	Delade rikets historia till 722 f. Kr.
	2 Kung. 18-25	Juda rikets historia till 586 f. Kr.

Böckerna skildrar en period på 400 år från Davids död ca 970 f.Kr. till fångenskapen i Babel 586 f. Kr.

Kungaböckerna berättar varför det gått som det gjort för Israel. Det är berättelsen om hur folket vänt sig bort från Herren och avfärdat profeternas varningar.

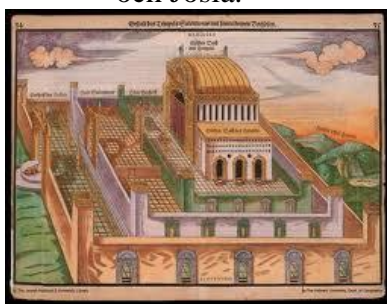
Under denna tid verkade profeterna Jesaja, Mika, Nahum, Sefanja, Jeremia, Habackuk och Hesekiel i sydriket Juda och Elia, Elisa, Jona, Amos och Hosea i nordriket Israel.

HISTORISKA BÖCKER MED ”PRÄSTERLIG” PRÄGEL Krönikeböckerna, Esra, Nehemja, Ester

Dessa böcker skildrar i stor utsträckning det som har med templet och gudstjänsten att göra. De omspanner en stor tidrymd ända från skapelsen till ca 400 f. Kr. De har skrivits efter den babyloniska fångenskapen. Den judiska traditionen säger, att Esra har författat dem.

Krönikeböckerna

<u>Indelning:</u>	1 Krön. 1-9	Släktingar från Adam till 400 f.Kr., som visar sambandet med det förflutna, att folket fortfarande är Guds egendomsfolk på jorden.
	1 Krön. 10-29	Davids förberedelser för tempelbygget skildras, (16:8-36, 29:10ff)
	2 Krön. 1-9	Salomos historia främst hur templet byggs, hur de olika föremålen placeras i templet, hur templet invigs
	2 Krön. 10-36	Goda kungar i Juda: Asa, Josafat, Ussia, Hiskia och Josia.

På templets yttre förgård samlades folket. På den inre förgården, som kallades prästernas förgård fanns brännofferaltaret. I det heliga längre in stod 10 gyllene ljusstakar, 10 skådebrödsbord och rökelsealtaret. Längst in i det allra heligaste stod förbundsarken.

Esra

Ursprungligen hörde Esra och Nehemja ihop som en bok. Esra skildrar tiden närmast efter den babyloniska fångenskapen. Esra är en direkt fortsättning av Krönikeböckerna. I landsflykten studerades de heliga skrifterna flitigt. Sabbaten och gudstjänsten fick stor betydelse. Synagogor blev samlingsplatser borta i förskingringen. 538 f. Kr. fick man återvända till Israel. Ett nytt tempel började byggas och kunde invigas 516 f.Kr. Det kallades Serubbabels tempel. Serubbabel var ståthållare och den som ledde folket tillbaka till Israel. Esra var särskilt känd för sin kunnighet i Mose lag. Han kallades ”Esra, den skriftlärde”.

Nehemja

Omkr. 450 f. Kr. ledde Nehemja återuppbyggnaden av Jerusalems murar. Det arbetet tog endast 52 dagar.

Även i Nehemjas bok berättas om Esras insats. I kap. 10 berättas om hur förbundet mellan Gud och Israel förnyas för sista gången i GT.

Ester

Ester är ett persiskt namn. Som judinna hette bokens huvudperson Hadassa. Boken behandlar ungefär samma tid som Nehemjas bok. Den har varit judarna till ovärderlig tröst och hjälp under deras förskingring och i förföljelsetider.

DEL 5: De poetiska böckerna

Inledning

Till de poetiska böckerna räknades i LXX (= Septuaginta) Job, Psaltaren, Ordspråksboken, Predikaren och Höga visan. Denna indelning har vi också i våra biblar. Egentligen hör Klagovisorna också hit, men de har placerats efter Jeremias bok, då man tror, att han skrivit den.

Poetiska avsnitt finns dessutom i 2 Mos. 15:1-21, 5 Mos. 32:1-43, Dom. 5 och 1 Sam.2:1-10.

Den hebreiska poesin liknar modern poesi, obunden av metriska lagar och rytm. Gränsen mellan poesi och prosa kan ibland vara svår att dra.

Parallellism är vanlig.

Synonym parallellism uttrycker samma sak i två satser:

Ex Ps.103:10

”Han handlar inte mot oss
som vi förtjänat”

=

”Han ger oss inte
våra synders lön”

Antitetisk parallellism kontrasterar två satser mot varandra:

Ex. Ps.1:6

”Herren är med på de
rättfärdigas väg”

◀▶

”Men de gudlösas
väg leder till intet”

Stegrande parallellism förstärker det som sagts i första satsen

Ex. Ps. 96:1

”Sjung till Herrens ära,
sjung en ny sång”

▶▶

”Sjung till Herrens ära
hela världen”

Några psalmer är alfabetiska t.ex. Ps. 119. Då inleds varje vers eller avsnitt med de hebreiska bokstäverna i alfabetet i tur och ordning, men det kan vi inte se i våra bibelöversättningar utan endast i den hebreiska bibeln.

Psaltaren

På hebreiska heter Psaltaren ”Tehillim”= lovsånger eller ibland ”Tepillot”= böner. Namnet Psaltaren kommer av ”Psalterion”, som var ett stränginstrument. Psaltaren kan ha varit samlad redan på 300-talet f. Kr. Enligt judisk tradition har Esra utfört den slutliga samlingen. Den äldsta psalmen är skriven av Mose, Ps. 90. De flesta psalmer tillskrivs David, men det hebr.

ordet "ledavid" kan både betyda "för David", "av David" och "tillhörande Davidsserien". Att många psalmer hörde hemma i Salomos tempel är klart.

I och med Septuaginta görs följande indelning, som finns också i våra biblar:

Första boken: Ps.1-41

Andra boken: Ps. 42-72

Tredje boken: Ps.73-89

Fjärde boken: Ps.90-106

Femte boken: Ps. 107-150

Dessa fem delar motsvarar de fem Moseböckerna. Indelningen kan ha gjorts för synagoggudstjänsten, där man läser ur både Moseböckerna och Psaltaren varje sabbat.

Varje veckodag har i judendomen en egen psalm:

Sabbaten Ps. 92

Söndag Ps. 24

Måndag Ps. 48

Tisdag Ps. 82

Onsdag Ps. 94

Torsdag Ps. 81

Fredag Ps. 93

Det finns också andra grupperingar av psalmer:

Hallelpsalmer Ps. 113-118, som används vid påsk, pingst och lövhyddohögtiden.

Vallfartspsalmer Ps.120-134, som används vid vandringen upp till Jerusalem vid de stora högtiderna.

Hallelujapsalmer Ps. 145-150, som används som morgonpsalmer i synagogan.

Ytterligare en indelning kan man tala om:

Hymner

Klagopsalmer

Tackpsalmer

Ex. på hymner är Ps. 103 och 117. Dispositionen i dessa är först en inledning med uppmaning att lova Gud, sedan en huvuddel, där man ger till känna orsaken till lovsången och sist en avslutning, som anknyter till inledningen.

Ex. på klagosånger är Ps.6 och 13. I inledningen anropas Guds namn. I huvuddelen skildras nöden och man ber om hjälp och räddning. Avslutningen präglas av tillförsikt och visshet om bönhörelse.

Ex. på tackpsalmer är Ps. 30 och 116. I inledningen ger man till känna sin avsikt att tacka Herren. I huvuddelen skildras bedjarens nöd och räddning. Avslutningen kan formuleras väldigt fritt.

Psaltaren var Jesu bönbok i synagogan och hans sångbok i templet.

INT finns 75 citat från Psaltaren.

Höga Visan

Höga Visan kallas i den hebr. Bibeln "Sångernas sång", sången framför andra.

Benämningen Höga Visan kommer från Luther. Inom judendomen fick ingen israelit på egen hand läsa Höga Visan, förrän han fyllt 30 år.

Om Höga Visans tolkning råder delade meningar:

24.

Historisk tolkning - enbart en profan kärleksdikt med Salomo och Sulamit som huvudpersoner.

Allegorisk tolkning - går tillbaka till kyrkofadern Origines i kristendomen och rabbinisk tolkning i judendomen. Som kristna läses den då som att den handlar om relationen mellan Kristus och kyrkan. I judendomen handlar den om förhållande mellan Gud och Israel.

Historisk-typologisk tolkning, utformad under 1500-talet. Enligt denna bygger Höga visan på en historisk händelse, ett verkligt kärleksförhållande. Men detta förhållande är en förebild till det ännu rikare och härligare förhållandet mellan den himmelske brudgummen och hans församling. Alla detaljer uppfattas inte andligt som i den allegoriska tolkningen.

Höga Visan föreläses inom judendomen vid påsken.

Klagovisorna

Bokens fem kapitel består av lika många klagodikter. Dessa handlar om det fruktansvärda öde, som drabbade Jerusalem vid babyloniernas erövring av staden 586 f. Kr.

De fyra första är alfabetiska sånger, medan den sista brukar kallas alfabetiserande= har lika många verser som det hebreiska alfabetet.

Dikterna måste ha blivit till inte lång tid efter Jerusalems sammanbrott.

Boken innehåller inte bara klagan över katastrofen. Den söker också förstå varför det fruktansvärda hänt. Sammanbrottet är en Guds straffdom över folkets avfall.

Klagovisorna hör till de s.k. ”Megillot”= festrullarna och föreläses vid den årliga festen till minne av templets förstöring, Tisha B’Av.

Vishetslitteraturen

tillhör de poetiska böckerna men har en annan karaktär. Job, Ordspråksboken och Predikaren hör hit.

Vishet heter på hebreiska ”chåkma”. Ordet har att göra med hantverksskicklighet och konstnärlig begåvning men avser också sakkunskap, livsvisdom och klokhet. När det används i Bibeln handlar det om praktisk livserfarenhet präglad av gudsfruktan.

Vishetslitteraturen har undervisande karaktär.

De vise blev liksom ett särskilt stånd jämte präster och profeter. Roten till vishetslitteraturen finns i de folkliga ordspråken.

Ordspråk heter på hebreiska "mashal" och har en vid innebörd. Antingen kommer det av ett ord som betyder "vara lik", dvs jämföra eller av ett ord, som betyder "härska" dvs. ett maktfyllt ord.

Vishetslitteraturen består av sentenser. Det är en slags konstdiktning, som har poetisk form. Dessutom finns avsnitt på prosa. Detta gäller ordstäv.

Liksom i Psaltaren förekommer parallellism. Ex. Ords.11:22 "såsom....så"
Pred. 7:6 "bättre....än"
Ords. 3:13 "säll (är) den..."

Salomo framstod alltid som den israelitiska vishetsdiktningens fader, se 1 Kung. 4:29-34.

Job

Jobs bok är ett diktverk med historisk förankring. Job var från landet Us (kan vara Edom eller landskapet öster om Gennesarets sjö) Se Jak.5:11. Job bör ha levat under patriarktiden 1800-1500 f. Kr. Job var präst i sitt eget hus, som sed var under patriarktiden. Lagen, templet och gudstjänsten omtalas inte. Rikedomen räknas i boskapsmängd. Jobs bok är svår att datera. Självt har den ingen uppgift om vem som skrivit den.

Indelning: Kap.1-2 Prologen -prosa
Kap.3-37 Dialogen -poesi
Kap.38:1-42:6 Gudstalen -poesi
Kap.42:7-17 Epilogen -prosa

Prologen berättar om hur åklagaren tillåts pröva den rikt välsignade och fromme Job genom att ta ifrån honom hans barn och rikedomar och ge honom svårt kroppsligt lidande.

Dialogen beskriver hur Jobs tre vänner söker trösta Job. Snart ändras trösten till anklagelser. De menar, att allt kroppsligt lidande beror på personlig synd. Job avfärdar anklagelserna.

Enligt Job är lidandet en direkt attack från Gud. Gud är förbrytaren. Job måste komma till tals med Gud.

En fjärde vän dyker upp. Han talar inte om orsaken till lidandet utan syftet med det. Job besvarar inte detta tal.

I Gudstalen ställer Gud frågor till Job. Gud visar, att världen inte är något kaos. Gud bekämpar det onda. Jobs ståndpunkt, att allt ont kommer från Gud, avvisas. Vännernas ståndpunkt, att allt ont beror på individuell skuld, avvisas. Jfr. Luk.13:1-5, Joh.9.

En tredje möjlighet framtonar: Det finns destruktiva makter i tillvaron, oberoende av Gud och människor, en egenmäktig ondskas, som Gud står emot.

Sammanfattning:

1. Jobs bok stryker under, att vi inte alltid förstår Guds vägar och tankar.
2. Människans bitterhet tystas inte ner. Vi får "avreagera" oss inför Gud.
3. Vi kan i lidandet få lära känna Gud. Job fick inte svar på alla sina frågor, men han fick möta Gud på ett nytt sätt. Detta möte gav honom nytt perspektiv på livet.

Ordspråksboken

Ordspråksboken heter på hebreiska ”Misle”. Kap.1:1-6 är liksom en överskrift. Här anges Salomo som författare. Sedan anges syftet med boken.

Indelning Kap.1-9	Längre sammanhängande stycken, troligen från tiden efter den babyloniska fångenskapen.
Kap.10-22	Äldsta delen i Ords, bestående av korta sentenser, bl.a. om barnuppfostran, rikedom och fattigdom, flit och arbetssamhet.
Kap.23-24	De vises ord, som påminner om egyptisk vishet.
Kap.25-29	En samling från Hiskias tid ca 700 f.Kr.
Kap. 30	Numeriska sentenser
Kap. 31	Hustruns lov

Ordspråksboken består av vardagliga levnadsregler. Alltsamman är satt i förbindelse med gudsfruktan. Reglerna syftar till ett vardagsliv i trohet mot Herren, se Ords.9:10. Herrens hand leder allt, Ords. 20:24.

I Ords. 8:22-31 är Guds vishet personifierad. Den kristna traditionen har alltsedan Justinus Martyrens dagar (100-165 e.Kr.) i detta avsnitt sett Jesus Kristus.

Predikaren

På hebreiska heter boken ”kohälät”. Det kan betyda ”en som samlar” dvs sentenser eller ”en som kallar samman” eller ”en som predikar i en ”kahal” = församling.

Man vet inte vem som är författare. Troligen har boken kommit till efter Salomos tid.

Indelning: Kap. 1:1-11	Prolog
Kap. 1:12-7:1	Livet under solen
Kap. 7:2-12:8	Vägen till livets mening
Kap. 12:9-14	Epilog

Boken tar sikte på själva livsgåtan. Det finns ingen mening med livet a) så länge allt kretsar kring mig själv, b) så länge jag söker meningen i de ting som förgås. Där evighetsperspektivet tappas bort blir livet meningslöst, se Pred. 3:11: ”Gud har lagt evigheten i människornas hjärtan.”

40 gånger används uttrycket ”fåfångligheters fåfånglighet”.

Ett stycke, som betyder mycket för många av oss är orden i Pred.3 : ”Var sak har sin tid....?”

DEL 6: De profetiska böckerna

Profet heter på hebreiska navi= en som talar, en som ropar. Profet är en av Gud kallad förkunnare, inspirerad av Guds Ande.

Kännetecken på profetismen i Israel

1. Profeten är kallad av Herren, ex. Am.7:15, Jes. 6:1ff, Jer. 1:4ff, Hes. 3:1ff
2. Profeten tar emot sitt budskap från Herren. ”Herrens ord kom...”, Herrens Ande kom...”
3. Profeten förkunnar Herrens ord, ofta genom den s.k. budbärarformeln: ”Så säger Herren”.

Profeterna förkunnade:

1. I nuet
 - a) mot falska profeter
 - b) mot falsk gudstjänst
 - c) mot falsk förtröstan
2. Om framtiden
 - a) en mörknande framtid
 - b) en ljusnande framtid

Profetböckernas uppbyggnad

A DOMSORD

Dessa består av anklagelser och kungörande av straffet. De kan rikta sig till det egna folket, till en enskild eller till främmande folk.

B FRÄLSNINGSPROFETIOR

Dessa gäller ofta en avlägsen framtid, ex. Jes.2:2, 11:10

De riktas liksom domsorden till det egna folket, en enskild eller andra folk.

C FÖRMANINGSTAL

Förmaningstalen förutsätter att det finns en möjlighet till bättring, ex. Am. 5:15

D BERÄTTELSE OM PROFETERNAS VERKSAMHET OCH UPPLEVELSER

Dessa berättelser är antingen biografiska eller självbiografiska.

En vanlig komposition i böckerna är att domsprofetior mot det egna folket kommer först, sedan domsprofetior mot främmande folk och sist frälsningsprofetior. Profeterna delas in i **tidiga profeter**, som inte har en egen profetbok och **skriftprofeter**, som har detta.

Tidiga profeter:

Abraham	1 Mos.20:7
Mose	5 Mos. 34:10
Aron	2 Mos. 7:1
Samuel	1 Sam. 3:20
Natan	2 Sam. 7
Gad	2 Sam. 24:11
Elia	Kungaböckerna
Elisa	Kungaböckerna
Hulda	2 Kung. 22:14

Skriftprofeter:

Före fångenskapen

Hosea
Joel
Amos
Obadja
Jona
Jesaja
Mika
Nahum
Habackuk
Sefanja
Jeremia

Under fångenskapen

(Jeremia)
Hesekiel
Daniel

Efter fångenskapen

Haggai
Sakarja
Malaki

Först presenteras nu de s.k. stora profeterna: Jesaja, Jeremia, Hesekiel och Daniel. I detta kompendium ges endast en kort sammanfattning av varje profetbok. Den som vill fördjupa sig kan gärna läsa t.ex. ”Profeterna” av Greger Andersson m.fl. på Libris förlag.

Jesaja

Jesaja är med sina 66 kapitel en av de mest omfattande profetböckerna i Gamla Testamentet. Jesaja verkade vid 700-talets mitt f.Kr. Denna tid var en religiös och moralisk avfallstid. Även politiskt hade man en oroväckande situation. Jesaja förkunnar Herrens dom både över nordriket Israel och sydriket Juda liksom alla jordens folk.

Jesaja har kallats GT:s evangelist. I boken finns många frälsningsprofetior knutna till Sion, ex. Jes. 2, 4, 9, 11. Sångerna om Herrens tjänare återfinns i kap. 42, 49, 50, 52-53.

Ordet tro är viktigt hos Jesaja: Jes. 7:9, 30:15.

Ett gemensamt tema för boken är Guds suveränitet och den återkommande benämningen på Gud: ”Israels helige”. Detta uttryck återkommer 26 gånger i Jesaja men bara fyra gånger i övriga GT. Troligtvis är det Jesajas kallelseupplevelse, som ligger bakom, se Jes.6:2-3. i NT finns 80 citat från Jesajas bok.

Bokens första del kännetecknas av domsord adresserade till ett folk, som varken lever i rätt förhållande till Gud eller till sina medmänniskor. Den senare delen av boken (kap 40 och framåt) ger i stället tröst och hopp till dem som tappat tron på framtiden.

Indelning:	kap. 1-6	Förhjärdelsens bok
	kap. 7-12	Immanuelsboken
	kap. 13-23	Folkens bok
	kap. 24-27	Uppenbarelseboken
	kap. 28-35	Sionsboken
	kap. 36-39	Historieboken
	kap. 40-66	Trösteboken

Jeremia

Profeten Jeremia verkade under 500-600-talet f. Kr., alltså nästan 200 år senare än Jesaja. Jeremia var prästson från Anatot, nära Jerusalem. Han är den bland GT:s profeter, som framträder mest personligt. Han är en profet, som brottas med sin livskallelse samtidigt som han står fast vid den. De viktigaste texterna i boken speglar också profetens eget liv.

Temat bygga upp och bryta ned präglar även Jeremias budskap, Jer. 1:10

Jeremia fick förkunna Herrens dom över omoral och ogudaktighet.

Han fick lida mycket, mötte hårt motstånd och fördes bort till Egypten.

Förutom domsutsagor finner vi i boken profetian om ett nytt förbund, kap.31

Indelning:	kap. 1-39	Före Jerusalems fall
	kap. 40-52	Efter Jerusalems fall

Hesekiel

Hesekiel var ungefär samtida med Jeremia, 500-600-talet f. Kr. Han fördes bort till Babel vid den stora deportationen dit 597 f. Kr. Där profeterade han angående de kvarblivna i Juda och senare vände han sig också till sina landsmän i flykt. Folket ska få återvända till sitt land. Till sist ska Israel och Juda förenas till ett enda folk under en kung, Messias.

Ett nyckelord, som förekommer 50 gånger är: ”Ni ska förnimma, att jag är Herren”. Syftet med boken och dess budskap tycks ha varit att förnya folkets gudstro.

Det är en bildrik bok, som ibland har kallats ”synernas bok”. Den har haft stor betydelse för NT, inte minst Uppenbarelseboken, där vi ser många anknytningspunkter till Hesekiel.

Indelning:	kap. 1-24	Den kommande katastrofen
	kap. 25-32	Profetior mot främmande folk
	kap. 33	Jerusalems fall
	kap. 34-48	Återupprättelse och frälsning

Daniel

Daniels bok har fascinerat både förkunnare och vanliga bibelläsare.

Som ung, bara 14 år, fördes Daniel bort till Babel, 605 f. Kr. Han blev där en mycket duktig statsman, herre över Babels hövdingdöme. Under Belsassar blev han rikets tredje herre.

Boken är skriven dels på hebreiska, dels på arameiska.

I Daniels bok framstår det helt tydligt, att det är Gud som styr historien. Daniel och hans vänner håller fast vid Gud mitt i alla förföljelser och han bevara dem.

Indelning:	kap.1-6	Daniels historia (den brinnande ugnen och lejongropen)
	kap. 7-12	Daniels syner (ex. Människosonen)

Sedan vi gått igenom "de stora profeterna" kommer vi nu till tolv mindre profeter. Dessa brukar kallas "tolvprofetboken". Det är Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona, Mika, Nahum, Habackuk, Sefanja, Haggai, Sakarja och Malaki.

Hosea

Hosea var samtida med Jesaja. Han tillhörde Nordriket Israel och hans budskap gäller främst Israel. Han profeterade i nästan 40 år, till dess att Samaria föll för Assyrien år 722 f.Kr. Hoseas främsta teman är kärlek, dom och hopp. Trots Israels otrohet fortsätter Gud att älska sitt folk. Detta får Hosea erfara genom sitt eget äktenskap. Han får av Gud befallning att gifta sig med en kvinna, som sedan bedrar honom. Trots detta håller han fast vid henne i trogen kärlek. Profetens äktenskap blir en bild för Guds förhållande till det trolösa folket. Kap. 11 är ett starkt vittnesbörd om Guds kärlek.

Boken mynnar ut i en kallelse till omvändelse och ett löfte om nåd.

Indelning: kap.1-3 Profetens äktenskap
kap.4-14 Dom och nåd

Joel

Vi vet ingenting om denna profet utöver faderns namn. Man vet inte när boken skrevs.

Gissningarna varierar mellan 700-talet och 300-talet f. kr.

En gräshoppsplåga har drabbat landet. Inför Herrens dag kallar Joel nationen till omvändelse. Gud älskar sitt folk och längtar efter att få rädda och återupprätta det. Gud lovar att återställa allt som gräshoporna tagit. Dessutom ger Gud löfte om en genomgripande utgjutelse av sin Ande, Joel 2:28-32.

Joels bok har stor betydelse i NT, ex. Apg. 2 och Upp.14:15.

Amos

Amos var lekman, fåraherde och odlare av mullbärsfikon. Han kom från Tekoa, strax söder om Jerusalem. Som profet verkade han i Nordriket på 700-talet f.Kr. Amos fick i uppdrag att varna för den religiösa och sociala korrruptionen och Guds nära förestående dom. Folket vägrade lyssna och Samaria föll. Profeten har ett budskap till alla nationer i alla tider om rättvisa för de fattiga och utsatta.

I Amos bok växlar poesi och prosa. Han är en mästare i att hantera det hebreiska språket.

Indelning: kap.1-2 Domsord mot främmande folk, mot Juda och Israel
kap. 3-6 Profetord. Israel straffas hårdare än andra folk, eftersom det är ett utvalt folk
kap. 7-9 Fem syner, slutar med upprättande av Davids fallna hydda

Obadja

Om denne profet vet vi inget förutom hans namn, som betyder "Guds tjänare". Vi vet inte heller när han verkade, och hans bok innehåller endast 21 verser. Edoméerna anföll Juda och nu profeterar Obadja mot Edom.

Jona

Jona tros ha levat på 700-talet f.Kr. Boken berättar om Jona, uppdraget han får av Gud, hans flykt från det och sedan hur han ändå går dit Gud ville sända honom. Jona kallades att förkunna dom över Nineve. När nineviterna omvänder sig är detta ett tecken på, att Gud vill frälsa hela världen.

Jesus anknyter i Matt.12:41 och Luk. 11:32 till Jona bok.

31.

Mika

Mika var en av profeterna på 700-talet f.Kr. Han är verksam i Sydriket, Juda. Han har ett budskap till Samaria och Jerusalem. Det innehåller profetior om Guds dom för all den orättfärdighet och ondska som utövas mot de fattiga och hjälplösa. Gud kommer att bestraffa men sedan upprätta.

I boken finns den välkända profetian om, att Messias ska födas i Betlehem, Mika 5:2

Indelning:	kap. 1-2	Till alla folk: ”Hör”
	kap. 3-5	Till Israels folk: ”Hör”
	kap. 6-7	Till hela skapelsen: ”Hör”

Nahum

Nahums bok handlar om 600-talets mitt. Nahum förutsäger Nineves förstörelse. Denna profetia gick bokstavligen i uppfyllelse år 612 f. Kr.

Nahum tycks ha varit från Juda. Namnet betyder ”trösterik”. Hans bok är en tröstepok för Juda, som skall befrias, eftersom Gud är en älskande Gud.

Habackuk

Habackuk verkar på 600-talet i Juda. Han brottas med samma frågor som Job. Varför låter Gud det gå de onda väl? Finns det ingen rättvisa? Han får svaret att Gud ska gripa in.

Här finns ordet: ”Den rättfärdige ska leva genom sin tro”, Hab. 2:4

Habackuk har kallats psalmisten bland profeterna. I kap. 3 sjunger han ut sin bön.

Indelning:	kap. 1-2	Samtal mellan Gud och profeten
	kap. 3	Hymn

Sefanja

Sefanja profeterade på 600-talet i Juda. Tema i boken är ”Herrens dag”, som är både en vredesdag och en frälsningsdag. På den dagen skall Gud själv gripa in till dom och räddning för Juda och grannfolken. Herrens dom gäller alla folk, alla människor och allt skapat.

En kvarleva ska dock räddas, Sef. 2:3, 3:12-13. Gud ska utgjuta sin kärlek över den. Israel ska aldrig mer göra orätt.

Haggai

I Haggai beskrivs tiden efter fångenskapen, 500-talet f.Kr. då judarna åter bosätter sig i landet. Haggais korta bok är en av pärlorna i GT, eftersom den tar upp viktiga frågor, om vad man sätter främst i livet. Hans uppgift var att uppmuntra folket att fullgöra återuppbyggnaden av templet.

Fyra gånger kommer Haggai till folket med budskap från Gud.

Indelning: kap. 1:2-15 Uppmaning att åter bygga upp templet
kap. 2:1-9 Uppmaning till friskt mod
kap. 2:10-19 Frågan om rent och orent
kap. 2:20-23 Serubbabel är Herrens utvalde

Sakarja

Sakarja är samtida med Haggai. Han tycks ha kommit från en prästfamilj och var liksom Haggai ivrigt sysselsatt med att återuppbygga templet. I likhet med Daniel och Hesekiel var han en visionär.

Boken innehåller profetiska budskap och syner om dom och upprättelse
Han förkunnar frälsning för alla folk. I NT finns många citat från denna bok.

Indelning: kap. 1-8 Maning till bot och omvändelse
Jerusalems återuppbyggnad
kap. 9-14 Messianska profetior:
-Herrens lidande tjänare, 9:9
-Förbundsblodet, 9:11
-Herden och fåren, 13:7
-De trettio silverpenningarna, 11:12f
-Den korsfäste, 12:10

Malaki

Man brukar datera boken till mitten av 400-talet. Namnet Malaki betyder ”min budbärare”. Det är omkring 80 år efter det att Haggai och Sakarja sporrade folket till att återuppbygga templet. Tiderna är hårda, folket är fattigt och förtryckt av främmande makt. Folket börjar betvivla profeternas ord. Guds budskap till sitt folk genom Malaki börjar med en försäkran om hans oföränderliga kärlek till dem. Herrens dag ska komma. Det är viktigt att Guds folk är troget sin Herre.

Kap.4:4-5 blir som en påminnelse om allt som sagts i GT: lagen som gavs på Sinai och aldrig får glömmas bort. Samtidigt riktas blickarna framåt mot den messianska tiden, en ny tidsålder fylld av glädje och frihet, när allt ont ska undanröjas och alla sår bli helade.

DEL 7: De apokryfiska böckerna

Med apokryfiska avses egentligen ”dolda” böcker. De apokryfiska böckerna skrevs mellan omkr. 300 f. Kr. och 70 e.Kr. De flesta skrevs ursprungligen på hebreiska. Många judar satte stort värde på dem och de togs därför med i den grekiska översättningen av den hebreiska bibeln, Septuaginta. På så sätt blev de bekanta för det första århundradets grekisktalande kristna, som läste Bibeln i Septuagintas form. Det förekommer referenser till apokryferna i Nya Testamentet. Hieronymus uteslöt apokryferna ur Vulgata, när han översatte GT till latin på 300-talet. Snart lade emellertid kyrkan till dem igen. Martin Luther tog med dem i sin tyska översättning av GT. Vi får låta dessa böcker själva tala och fråga i vilken mån de förstärker den hebreiska Bibeln och Nya Testamentets undervisning och i vilken mån de inför nya tankar som tycks stå i konflikt med dessa heliga skrifter.

Tobit	en uppbygglig berättelse om Herrens hjälp och ledning. Tobit är en from jude, som deporterats till Nineve och blivit blind. Sara är judinna. Ängeln Rafael. Tobias, Tobits son får Sara till maka.
Judit	Den sköna och fromma änkan Judit räddar genom list och lögn sin hemstad Betylua från Nebukadnessars fältherre Holofernes.
Ester enligt den grekiska texten	utbroderingar av Esters bok med bl.a. böner
1 Mackabéerboken	Alexander den stores fälttåg i Orienten. Hans rikets delning. Antiokus Epifanes anslag mot templet. Mackabéernas kamp 175-135 f.Kr.
2 Mackabéerboken	en parallell skildring 175-160 f. Kr. Om Judas Mackabeus
Salomos vishet	en dikt som är avsedd att väcka kärlek till visheten. Boken uttrycker judiska vishetstraditioner på ett språk som hör hemma i den grekiska tankevärlden
Jesu Syraks vishet	lik Ordspråksboken, den judiska vishetslitteraturens mest omfattande verk, blev mycket populär i den tidiga kristna kyrkan och kallades ibland Ecclesiasticus (av grek. ekklesia=kyrka)
Baruk	Jeremias sekreterare a. de landsflyktigas syndabekännelse och bön om frälsning b. en sång om visheten c. en sång där Jeremia klagar och tröstas
Jeremias brev	ev. skrivet redan under 200-t.f. Kr. uppmanar dem Som lever under utländsk påverkan att inte frukta eller dyrka avgudar. Dokumentet räknas ofta som kap.6 i Baruk.
Tillägg till Daniel	består av tre avsnitt som lagts till den grekiska versionen av Daniels bok. Susanna, de tre människors lovsång i den brinnande ugnen
Manasses bön	uttrycker vad den botfärdige kung Manasse kan ha bett när han landsförvisades till Babylon för en kort tid, tillägg till 2 Krön. 33:12